

Veien ut av krisen

Taler

Jens Hundseid

Dato

30 mai 1933

Sted

Stortinget

Omstendigheter

Debatt om Mowinckels regjeringserklæring

- 1 De retningslinjer som hr. Mowinckel trakk frem under trontaledebatten, og som under finansdebatten blev foranledningen til bonderegjeringens fall, - de samme retningslinjer er grunnstammen i regjeringens erklæring, likesom det også er disse samme retningslinjer som regjeringen litt efter litt har bygget ut til
- 5 den serie av skatter, av nye avgifter, forhøielse av billettpriser, opspisning av fonds m. v., som den efterhånden har foreslått. Det er på basis av disse retningslinjer vi har fått en rekke betydelige forhøielser av budgettet, på sykeforsikringens og på skolens områder, likesom det også er på basis av retningslinjene vi har fått en ny proposisjon om forandringer i arbeidstvistloven,
- 10 når det gjelder boikott og blokade. Vi ser nu efterhånden hvor det bærer hen og hvad disse retningslinjer fører til.

- Det av den forrige regjering påbegynte arbeid i retning av å styrke kommunenes økonomiske stilling ved å skaffe nye inntekter og ved en løsning og utskifting av
- 15 de bundne budgetter, er ved denne utbygging av statsminister Mowinckels retningslinjer revet fullstendig i stykker. Kursen er lagt om til den retning som vi kjenner så godt fra tidligere venstreregjeringer, selv om regjeringens skatteforslag på enkelte områder står sterkt i strid med statsministerens uttalelser ved tidligere leiligheter, og selv om forhøielsene av kaffe- og sukkertollen er i strid med
- 20 venstres linje ved andre anledninger. Tross disse divergenser kjenner vi allikevel hovedretningen igjen fra før: La skurepolitikken og evnen til å trekke veksler på fremtiden.

- Den tidligere regjerings forslag om en omsetningsavgift er tatt tilbake og
- 25 erstattet av diverse andre skatter, som efter min mening på flere områder er uheldigere enn omsetningsavgiften, samtidig som flere av dem neppe vil komme til å holde og derfor vil komme til å bety ny budgettsvikt.

- 30 Når omsetningsavgiften til å begynne med blev møtt av en så stor og nesten
enstemmig motstand som tilfellet var, tror jeg det kom av at folk syntes at nye
skatter nu, med det voldsomme skattetrykk vi tidligere har, er en uhyrlighet;
men efter hvert som det har gått op for folk at nye skatter allikevel ikke er til å
komme forbi, og at ingen regjering i år, uansett hvilket parti den er utgått av,
35 kan balansere budgettet uten nye skatter, har motstanden mot
omsetningsavgiften lagt sig adskillig ute i vårt folk, utover bygdene i ethvert fall,
eftersom man efter hvert er kommet til, at når man først må ha nye skatter, så er
omsetningsavgiften kanskje den minst farlige og den mest rettferdige.
- 40 For det lar sig nu engang ikke nekte, at omsetningsavgiften i det vesentlige blir
en skatt på det store forbruk. Melk og brød og mel var undtatt, og for en rekke
andre varer som kjøtt, flesk og poteter og mange andre av de varer, som er mest
nødvendige til det daglige forbruk og som betyr mest når det gjelder familier
med små inntekter, kunde man meget lett undgå denne skatt ved å kjøpe direkte
45 - hvad der også på andre måter er en fordel både for produsent og forbruker.

For en mengde familier, og nettop dem som sitter tyngst i det, som fiskere,
småbrukere, skogsarbeidere og lignende, er det lett å regne ut, at regjeringens
store forhøielse av kaffe- og sukkertollen er en større byrde enn en 2 pct.s
50 omsetningsavgift. Det er et faktum som ikke er til å komme forbi. Det får bli
venstres egen sak at det bryter med sine tidligere uttalelser og med sine tidligere
tradisjoner, men det skal ikke lykkes å få venstre regjeringens brokete
mosaikkteppe av skatteforslag til å være mer demokratisk og lett å bære for det
arbeidende folk, og da ganske særlig for dem som i forveien har det tyngst og
55 vanskeligst på alle måter, enn den omsetningsavgift som blev foreslått av den
tidligere regjering. Det har, særlig fra den ærede statsministers side, blitt sterkt
hånet at omsetningsavgiften var lagt på detaljhandelen, og sagt at dette er
umulig å kontrollere; men en rekke organisasjoner, som ikke skulde være så
utenfor all erfaring når det gjelder nettop denne kontroll, som for eksempel
60 Industriforbundet og grossistforbundet, har uttalt sig til fordel for den tidligere
regjeringens forslag på dette område.

Når det gjelder regjeringens forslag til økning av den direkte skatt, vil jeg henvise
til hvad den ærede statsminister uttalte til «Bergens Tidende» den 27. juni
65 1931. Statsskattøkning nu, sa han, i vårt skattetyngede land med nesten
uundgåelig stigende kommuneskatter, er sannelig den siste og yderste utvei å

gripe til for å balansere budgettet. Jeg tror at den ærede statsminister den gang sa gode og sanne ord. Men hvis disse uttalelser var riktige i 1931, så er de dobbelt
70 riktige idag. For kommuneskattene er siden 1931 steget i en uhyggelig grad, og langt sterkere enn både den ærede statsminister og andre kunde forutse i 1931. Jeg skal ikke komme inn på hvorledes en yderligere økning av den direkte skatt vil undergrave arbeidslivet og arbeidslivets evne til å absorbere, til å sysselsette arbeidskraft i vårt land. Det ligger klart i dagen, og jeg har vært inne på denne
75 side av saken ved så mange andre anledninger. Jeg vil blandt annet henwise til mine uttalelser nettop om dette spørsmål i trontaledebatten ifjor. De uttalelser som jeg den gang kom med, har ennå sterkere gyldighet i år.

Jeg vil også nevne en annen fare ved å øke de direkte skatter over alle grenser,
80 den nemlig at det undergraver skatttemoralen. Når folk har følelsen av at de blir plyndret til skinnet, søker de mer ved alle både mulige og nesten umulige midler å undgå denne plyndring. Jeg tror at dette er en ganske alvorlig side ved denne sak. Ennå en ting som jeg vil nevne, er at jeg heller ikke tror at regjeringens anslag når det gjelder økningen av den direkte skatt, vil komme til å holde. Jeg
85 tror at der på dette område vil bli adskillig budgettsvikt.

Angående de 7-8 millioner kroner som regjeringen foreslår i nye avgifter, vet vi jo ennå ikke noget om på hvilke varer disse avgifter skal legges. Men jeg vil gjerne ha sagt at jeg tror det er uhyre vanskelig å få inn disse millioner; for når
90 det gjelder en rekke varer, i hvert fall de aller fleste som har karakteren av luksusvarer, så er de allerede tidligere skattlagt gjennom avgifter og toll og på forskjellige andre måter i en slik utstrekning at den fiskale grense etter min mening er nådd, og på enkelte områder mer enn nådd. Nu er det kanskje så, at hvis forhandlingene med statstjenestemennene fører frem og forslaget blir
95 vedtatt, så kan der på dette område innspares noen millioner, og det er kanskje da regjeringens mening - jeg har sett enkelte ting som tyder på at det er regjeringens mening - å sløife i hvert fall en del av disse avgifter. Men jeg mener at der er så stor fare for budgettsvikt, at selv om disse forhandlinger med tjenestemennene går i orden, vil vi allikevel ha mer enn bruk for disse millioner
100 til lettelse av budgettet.

Jeg har heller ikke noget til overs for at regjeringen foreslår at der skal spises op fonds og renter av fonds. Det er en gal vei og et galt system. Det er å trekke
veksler på fremtiden. Jeg er derfor også mot denne form - denne måte - å skaffe
105 inntekter på. - Angående forhøielsen av prisene på jernbanebillettene vil jeg kun

ha sagt at jeg heller ikke tror at dette fører frem. Under den sterke konkurranse som jernbanen nu har med bilene, mener jeg tidspunktet for å gå til denne forhøielse av billettprisene er så uheldig som det går an.

110

Regjeringen tar bort de 10 millionene til kommunene, som den forrige regjering førte op til disse av omsetningsavgiften. Ingen krisehjelp er etter min mening i denne tid nødvendigere enn hjelp til kommunene. Det økonomiske kaos som nu hersker i kommunene, er efterhvert blitt av en sådan karakter at det er en
115 skam for et ordnet samfund. Jeg henviser om dette til protokollkomiteens innstilling angående kommuner under administrasjon og om kommunenes gjeldsforhold. Særlig tillater jeg mig å peke på det som protokollkomiteen enstemmig fremholder i innstilling 0. IV B på side 39.

120 Det nuværende kaos fører på den ene side til en skatteplyndring, som om ikke lenge ubønnhørlig fører til undergravning av bygdenes ressurser, og som for hver dag gjør forholdene mer fortvilet og vanskelige utover landet. Vi ser at kommune efter kommune kommer under administrasjon og under konkurs.

125 På den annen side fører dette kaos inn på et skråplan som kanskje er det farligste av alt: kappløpet til staten om å få hjelp. Siste år deltok 230 kommuner i dette kappløp, og flere og flere kommer til. Det utvikler sig med rivende fart dette vanvittige system at jo mer der er igjen av budgettet som kommunen ikke selv kan klare, jo mer skal staten være så god å skyte til. Der budgetteres idag ute i
130 kommunene fort vekk slik at man kommer op i en skatteprocent på 30-40, og det hender i enkelte tilfelle at man når helt op mot 50 i skatteprocent. Så skriver man ut en skatt på ca. 20 eller deromkring, og så skal staten betale resten. Når så kommunene omkring ser dette, virker det efter hvert slik at de resonnerer som så at en slik støtte må vi også få. Systemet premierer slendrian og vanstell og
135 undergraver den kommunale vilje og evne til å hjelpe sig selv. Det er sannelig en verdig form som vi efter hvert har fått for kommunalt selvstyre!

Jeg synes at vi snart har hatt nok av disse kappløp til staten, disse kappløp som begynte med brenselsbidragene, fortsatte med nødsarbeidsbidragene, og som nu
140 er kommet til statens hjelp til kommunene for å balansere budgettet. Det er en usund konkurranse, det er en konkurranse om å være mest nødlidende. Jeg mener at kommunene må få hjelp til selvhjelp, hjelp til å stå på egne ben, og det kan de efter min mening kun få ved at de skaffes nye inntekter, og ved at man foretar en løsning og en utskiftning av det brøksystem av bundne utgifter, som

mer og mer blir en fare for den offentlige økonomi ved at det økonomiske ansvar, den økonomiske ansvarlighet blir pulverisert.

150 Den forrige regjering gjorde optakten til å slå inn på denne vei, for det første ved at vi foreslo de 10 millioner av omsetningsskatten til kommunene, og videre ved at vi på et par områder begynte utskifting av dette uheldige brøksystem, som jeg mener vi må komme bort fra. Jeg tror ikke at nogen regjering i denne tid vil komme forbi at kommunene må skaffes nye inntekter. Det vil vise sig å være uomgjengelig nødvendig, og spørsmålet blir da på hvilken måte hjelpen skal
155 ydes. Skal man gi hjelp til selvhjelp, eller skal man kjøre lenger ned over skråplanet og kappløpe om å ha den største åpning i budgettet som staten skal fylle, og skal man arbeide videre med de bundne budgetter etter brøksystemet? Eller skal man foreta den utskiftning som må til for at stat og kommune kan få hver sine felter å svare for, som vil føre til at både stat og kommune får
160 herredømmet over hver sine felter, og som derfor også vil føre til det økonomiske herredømme og den økonomiske kontroll som er nødvendig, hvis vi skal komme ut av det uføre som vi nu står oppe i.

Jeg mener med det som jeg her har sagt, at jeg har tilbakevist alt snakk og
165 agitasjon om at bonderegjeringen vil velte utgiftene over på kommunene. Bonderegjeringen hadde likeså godt som nogen annen øie for hvor uhyre vanskelig kommunenes stilling er i denne tid, og det var nettop for å påbegynne byggingen av veien ut av det kommunale kaos at vi fremsatte våre forslag.

170 Om våre forslag på skolens og på sykeforsikringens område har der vært talt så meget under behandlingen av disse spørsmål tidligere, at jeg på disse områder bare vil henviser til mine tidligere uttalelser. Nu vil jeg ha sagt at når der i den ærede statsministers retningslinjer, og nu sist kanonisert i regjeringens erklæring, i punkt 1 står at «de besparelser som kan nåes på sykeforsikringens og skolens
175 område må ikke gå ut over disses effektivitet eller på overflytning av utgiftene fra stat til kommune uten tilsvarende kompensasjon», så er jo dette aldeles uriktig forsåvidt kommunen angår. Efter bonderegjeringens forslag fikk kommunene flerdobbelt kompensasjon.

180 I punkt 4 i retningslinjene heter det: «De endringer som må foretas i arbeidstvistloven for å undgå de utvekster vi i den senere tid har vært vidne til, bør undergis drøftelse med de direkte interesserte parter før stortinget tar standpunkt til dem». Dette ønske fra den ærede statsministers side blev allerede

185 etterkommet av den forrige regjering. Men det har senere vist sig at det bak dette statsministerens ønske om å høre partene skjulte sig et annet og mer betydningsfullt ønske om å eliminere bort mest mulig av bonderegjeringens forslag om boikott og blokade; for i den nye proposisjon om disse spørsmål er den forrige proposisjon uthulet i den grad at det nesten bare er skallet som står
190 igjen, - ja på et par punkter anser jeg den nye proposisjon for å være verre enn ingenting.

Her vil senere bli anledning til å komme tilbake til disse spørsmål i sin fulle bredde, men jeg vil dog ha sagt at den underlige og vaklende holdning som
195 venstre og dets presse og regjering har inntatt til dette centrale spørsmål for vårt arbeidsliv og for samfundet i det hele, har vært lite tillitvekkende for oss som mener at lov og orden og avtaler skal respekteres. Det har vært lett å forstå at venstres ledelse og nu venstres regjering søker så langt som mulig å gå omkring disse spørsmål, som idag er brennende i vårt land. Hvis ikke det var tilfelle,
200 kunde aldri et forslag som den nye proposisjon om boikott og blokade sett dagens lys. Jeg tror at «Handels og Sjøfartstidende» treffer i blinken hvad folk flest mener i denne tid, når bladet for et par dager siden skrev følgende: «Nu regjeres vi av arbeidsmonopolet og gjelden. Det første blir stadig mer trykkende, den siste tynger oss mer og mer ned. Vi forlanger at regjeringen gjør slutt på den
205 tilstand, som efterhånden er opstått, at en liten del av folket tiltar sig monopol på alt arbeid og at deres ledere gjør både arbeidsherrer og arbeidere til sine skattskyldige. De boikotter allerede enhver bedrift, hvis arbeidere ikke skatter til dem, uansett om der ingen uoverensstemmelse er mellem arbeidsherre og arbeider. Den som ikke skatter til monopolinnehaverne blir arbeidsløs. Deres
210 organisasjoner utøver et tyranni, som aldri har vært kjent her i landet, ikke engang i middelalderen. Folket krever en regjering, som gjør ende på dette hoveriarbeid.»

Jeg gjør disse ord til mine. Jeg tror at dette dekker det som folk ut over landet, ut
215 over våre bygder, tenker og føler i denne tid.

Et spørsmål som i denne tid på det sterkeste trenger sig i forgrunnen, er bondestandens overordentlig vanskelige økonomiske stilling, og til bondestanden; regner jeg da bønder, småbrukere, skogbrukere og fiskere. Hele
220 denne stand trykkes i denne tid - og har vært trykket nu i flere år - av en krise, som truer med å bli en fare ikke bare for disse klasser selv, skjønt naturligvis først og fremst for dem, men også for de andre klasser, for det hele samfund. Krisen

er en kombinert lønnsomhets- og gjelds- og skattekrise. Når man vet at den
225 gjennomsnittlige forrentning i jordbruket i 1932 var 0,3 pct., så må det være
klart for enhver som kjenner forholdene ut over landet, som kjenner
gjeldstrykket og skattetrykket, at dette går ikke lenger. Det er selve
bondestandens eksistens som idag på det alvorligste er truet.

230 Det er visstnok så at ingen annen stand har tilnærmedesvis bondestandens evne
og. bondestandens vilje - vilje, hr. president - til å spenne livremmen inn, d.v.s.
sette ned sine krav til livet, sette ned sin levestandard, forsage nesten alt for å
berge gård og hjem for sig og sine. Men når forrentningsprocenten er så lav som
nu, d.v.s. når lønnsomheten i jordbruket er så liten, da hjelper ikke lenger slit og
235 forsagelse, for det blir intet igjen til å leve av. De fleste eiendommer, både større
og mindre, har gjeld, ofte stor gjeld, og da er det ikke vanskelig å regne ut at med
den nuværende forrentning av 0,3 pct., går ofte det meste av bondefamiliens
arbeidsinntekter til gjeldsrenter. Så blir det vesentlig øket gjeldsstiftelse man har
å leve av. På den måten kan det gå en stakket tid, til lånegrensen er nådd. Men
240 nu er forholdet det at en meget stor del av bønder og småbrukere allerede for
lang tid siden har nådd denne lånegrense, og for alle disse - og av dem har vi
adskillige tusen i vårt land idag - er stillingen den, at selv om de lever i det største
slit sent og tidlig, selv om deres koner og barn og de selv er rene lastdyr, og selv
om de ikke unner sig nogen av livets goder utenfor det rene eksistensminimum,
245 så klarer de allikevel ikke å betale renten. Så har de i tillegg til det andre
tvangsauksjonen hengende over sine hoder. Hertil kommer så alle de som er
overforgjeldet og drevet i ulykke på grunn av den skjebnesvangre og efter min
mening meget uheldige valutapolitikk, som blev ført fra 1925 til 1928.

250 Men ved siden av disse kommer stadig nye inn i de overforgjeldedes krets på
grunn av den mangel på lønnsomhet som nu hersker i de fleste av landbrukets
grener. For disse næringer arter krisen sig i dag, som jeg sa, som en kombinert
lønnsomhets-, gjelds- og skattekrise. Også skattekrise for mange, fordi man så
ofte i disse næringer må betale skatt av fiktive verdier og fiktive inntekter.

255

Det er mot denne bakgrunn man må se den såkalte krisehjelp og dens arbeid.
Krisehjelpen har hatt og har adskillige utvekster, og det er adskillig i dens
arbeidsmetoder som ikke jeg kan underskrive. Den har i ikke liten grad bidratt
til å svekke tilliten og har gjort det vanskeligere for mange ved å undergrave
260 jordbrukskreditten. Det er også adskillige som har optrådt i denne bevegelsen,
som har fisket i rørte vanne og er lite egnet til å inngyde tillit. Det er også en del

som har sin egen makelighet og sin egen jobbing å takke for at de er kjørt overende, og som ligger som de selv har redet. Men tross alle disse utvekster, 265 som jeg aldeles ikke undervurderer, og som jeg er klar over er meget farlige og tveeggede, er det allikevel i denne tid forståelig at krisehjelpen fenger som ild i tørt gress utover i våre bygder. Fortvilelse har nemlig lett for å gå over til desperasjon, og i desperasjon er man ikke alltid så nøie med midlene, og vi har mange fortvilede mennesker utover i våre bygder i denne tid. Situasjonen er 270 egnet til for alvor å påkalle alle myndigheters alvorlige oppmerksomhet.

Jeg er klar over at det er uhyre vanskelig å rette på denne tresidige krise, så det virkelig monner i en fart. Kunde man bare, som krisehjelpen forlanger, uten videre nedsette renten efter ønske så var det ingen sak, iallfall for en tid - for 275 også det vilde bare hjelpe for en tid.

Men jeg tror dog, at statsmaktene kan, hvis de vil, lette adskillig på den fortvilede situasjon som nu hersker. For det første når det gjelder lønnsomheten, og lønnsomheten er det grunnlag som vi ikke kommer forbi, hvis vi skal hjelpe 280 mot denne krise. Jeg er oppmerksom på at for de fleste landbruksvarer idag er det vanskelig å få nogen prisstigning uten gjennom internasjonale overenskomster; men på et par områder, som er av meget stor betydning, når det gjelder jordbrukets produksjon, mener jeg at adskillig kan gjøres. Det gjelder melk og korn.

285

Melken utgjør omkring halvdelen av vårt jordbruks produksjon. Konsummelken utgjør bare 1 tredjedel av den melk som selges, de 2 tredjedele er produksjonsmelk som går til smør og ost, og prisen for disse 2 tredjedele av melkeproduksjonen innstiller sig efter smørprisen. Nu er forholdet at der kastes 290 inn dumpingsmør til under 1 krone pr. kg., og ved hjelp av dette dumpingsmør trykkes - tross den nuværende smørtoll - prisen på produksjonsmelken meget sterkt ned. På nepppe noget område kan man idag uten videre med ett slag bedre jordbrukets lønnsomhet mer enn ved en forhøielse av smørtollen. Dette skal jeg ikke komme nærmere inn på nu, jeg skal vente til under behandlingen av 295 tolltariffen. Jeg vil dog i denne forbindelse minne om, hvad der nettop er skjedd i Sverige på dette område i de aller siste dager.

Så har vi kornet. Det er det store gap som vi har å fylle. Det er når det gjelder korndyrkingen, at vi har de store ekspansjonsmuligheter i vårt jordbruk. På de 300 fleste andre områder har markedene lett for å bli overfylt, men vi innfører korn

og kraftfôr for ca. 80 millioner kroner.

305 Vi har efter hvert oparbejdet et husdyrbrug, som mer og mer bygger på innkjøpt
fôr. Vi har efter hvert fått en husdyrproduktindustri, og denne industri, som for
en meget stor del bygger på innført råmateriale, har meget lett for å skaffe melk,
kjøtt, flesk og egg, i det hele tatt all slags husdyrprodukter. Men denne
produksjon har ingen evne til å skaffe arbeid. Det er imidlertid nettop arbeid
310 som tiden og folket hungrer efter, og arbeid og arbeidsbetaling til bygdenes folk
kan vi kun få ved en øket planteproduksjon, og det vil stort sett kun kunne skje
gjennom en øket korndyrking.

Det er i bygdene vi har det meste av vårt befolkningsoverskudd, det aller meste
av vår befolkningstilvekst. I gamle dager var det planteproduksjonen og
315 korndyrkingen, som skaffet folk arbeid og sysselsettelse. Vi kjenner alle den
tekniske utvikling som kom, det innførte korn, jordbrukets omlegging fra
kornproduksjon til engdyrking. Derved gikk arbeidsbehovet i jordproduksjonen
ned til omtrent bare en tredjedel. Men det var ikke så vanskelig om denne
omlegging fant sted i den tid det skjedde, fordi da hadde vi to veier åpne for
320 befolkningstilveksten; det var Amerika og de voksende industricentrer og byer.
Men nu er forholdet det at begge disse veier er stengt. Forholdet er det idag at
tross det gode kommunikasjonsapparat og det gode produksjonsapparat lever
landene mer avstengt enn de har gjort på lange tider.

325 Befolkningstilveksten som vi har i bygdene, kan kun skaffes sysselsettelse
gjennom et sterkere jordbruk, og det vil i praksis vanskelig, ja umulig, kunne skje
uten gjennom en sterkere planteproduksjon og en sterkere korndyrking. Jeg ser
det slik at her er vi inne på et meget centralt spørsmål i denne tid. Hvis vi skal ha
håp om å overvinne krisen, hvis vi skal ha håp om å finne boteråder som duger
330 mot arbeidsledigheten, hvis vi skal ha håp om å finne plass for
befolkningstilveksten, så har vi ingen annen vei å gå enn å gjøre vår
planteproduksjon så lønnsom at folket søker tilbake til jorden og tar jorden i
bruk. Jeg mener at tiden er inne til en sterkere støtte til dyrking av matkorn, og
da først og fremst hvete og rug. Jeg mener at det nu er statsmaktenes opgave å
335 legge betingelsene til rette for at vårt jordbruk kan utvikle sig bort fra den
ensidige fôrproduksjon, det ensidige husdyrbrug, basert for en stor del på
utenlandsk korn. Jeg mener det nu er tiden til å komme bort fra denne blindgate
og over på norsk planteproduksjon, både når det gjelder mat og når det gjelder
fôr.

Jeg ser det også slik at når ikke selve produksjonen i jordbruket er lønnsom, blir alle andre foranstaltninger til fremme av jordbruket døde og maktesløse, de blir kunstige. Man kan ikke vente at folk skal søke til en produksjon som er så
345 absolutt ulønnsom som dyrkingen av jord er idag. Men, som jeg har fremholdt, ser jeg det også slik, at hvis vi i denne tid, mens landene lever så avstengt som de gjør, skal ha håp om å skaffe vårt folk sysselsettelse på naturlig måte, kommer vi ikke forbi at vi må ta et krafttak i denne retning; Det er også så heldig at om vi blir mer selvhjulpne når det gjelder korn og kraftfôr, vil ikke det skade oss noget
350 større handelspolitisk sett. Jeg er klar over at denne innkapsling, hvor ethvert land skal leve på trollets vis og være sig selv nok, den er farlig for oss. Vi må kjøpe hvis vi skal ha håp om å få selge, men når det gjelder kornet, vil det ikke ramme oss noget større handelspolitisk sett, selv om vi der utvikler en større nasjonal selvhjulpenhet. I Sverige er prisen på brødkornet adskillig høiere enn hos oss,
355 den er nu foreslått fastsatt for hvete til 19 øre og for rug 18 øre, Her har også vi anledning til å ta et krafttak når det gjelder å avhjelpe arbeidsledigheten og skaffe folk et naturlig arbeidsgrunnlag. Her er et marked som ikke kan bli overfylt.

Jeg mener også at tiden nu er inne til å treffe foranstaltninger til å bremse på den
360 store kraftfôrimport. Her har vært arbeidet adskillig for å få kraftfôravgift, og mens jeg var chef for Landbruksdepartementet blev det nedsatt en komité til å utrede dette spørsmål. Denne komité har for en tid siden avgitt sin innstilling. Jeg vil dog allerede nu ha sagt at jeg tror ikke kraftfôravgiften er en farbar vei. Jeg mener det vil vise sig å være temmelig tveegget for jordbruket dette å fordyre
365 prisen på et produksjonsmiddel, et råstoff; men jeg mener man må finne en form for rasjonering som kan føre til at vi mer, også på dette område, vender oss til vår egen jord, til vår egen planteproduksjon, for derved å skaffe folk arbeidsgrunnlag.

370 Dette som jeg nu har fremholdt, er den ene side av saken. Jeg sa at krisen var en lønnsomhets-, gjelds- og skattekrise, og jeg mener derfor at man kan ikke overvinne denne krise bare ved å rette på lønnsomheten, vi må også rette på gjeldsbyrden. Jeg mener at vi her må gå til ondets rot. Lønnsomheten er den ene side av saken, vi må bedre den. Gjeldskrisen er den annen side av saken, vi må
375 også søke å finne vei til å overvinne den. Jeg ser disse to ting å få i stand en bedre lønnsomhet og en avvikling av krisen som like nødvendige. Her gjelder ikke enten-eller, men både-og. Mangfoldige av våre bønder og småbrukere og fiskere makter ikke å bære den gjeldsbyrde som de har idag, det er aldeles umulig. Enten

380 må de få et gjeldsoppgjør, en akkord etter det som deres bedrift kan bære, eller
også må de gå fra det de har og som de har slitt for og har hatt kjært i mange år,
og kastes ut i den største elendighet og fortvilelse. Jeg tror at i lengden er alle tre
parter best tjent med at der så fort som mulig kommer et rimelig gjeldsoppgjør i
stand, og med de tre parter mener jeg, samfundet, kreditorene og debitorerne. Jeg
385 ser det slik at denne gjeldsavvikling gjennom individuelle gjeldsoppgjør må skje
gjennom en utbygging og omordning av den ifjor etablerte lånekasse for bønder
og fiskere. Jeg sier uttrykkelig: «individuelle gjeldsoppgjør», fordi jeg mener at
folk som har jobbing eller som i det hele har sig selv å takke for at de er kommet i
vanskeligheter, de får ligge som de selv har redet.

390 Lånekassen av ifjor er ikke tilfredsstillende. Bonderegjeringen må naturligvis ta
sin del av skylden for det. Men bonderegjeringens forslag til lånekasse blev gjort
enda mindre tilfredsstillende av stortinget; jeg skal ikke nu komme nærmere inn
på det. Det var et nytt felt, man måtte jo gå forsiktig frem, ellers kunde man ha
395 kommet op i en hengemyr av økonomiske konsekvenser for staten. Men vi blev
i regjeringen opmerksom på at lånekassen i dens nuværende form ikke fører
frem. Vi nedsatte da en komité som på grunnlag av de vundne erfaringer skulde
komme med forslag til revisjon av lånekassen. Denne komité har nu for en tid
siden, såvidt jeg vet, avgitt sin innstilling. Denne sak haster, det gjelder hus og
400 hjem og økonomisk eksistens for mangfoldige.

Jeg tillater mig å spørre regjeringen om der ikke snart kommer proposisjon med
forslag om utbygging og revisjon av lånekassen. Jeg har grunn til å tro at den
komité som blev nedsatt av den tidligere regjering, foreslår en forandring av
405 lånekassen, slik at den uten altfor store forpliktelser for statskassen kan virke
som smurning for å få kreditorene på glid, til å gå med på gjeldsoppgjør. Ingen
har nogen interesse av all denne subus og av det jeg vil kalle død gjeld, det vil si:
gjeld over eiendommens verdi. Ingen har interesse av at all denne døde gjeld blir
hengende, her må en avvikling til hurtigst mulig, hvis vi skal ha håp om å
410 komme til ordnede forhold, og jeg mener at veien til denne avvikling av død
gjeld må gå gjennom en utbygging av lånekassen og videre gjennom
gjeldsmeglingsmannen. Jeg går ut fra at regjeringen gir et tilfredsstillende svar på
dette.

415 En ting som også vil være av stor betydning når det gjelder å eliminere død gjeld,
er det forslag til forandring av odelsloven som den tidligere regjering fremsatte.
Dette forslag blev av stortinget sendt Høiesterett til uttalelse. Høiesterett har nu

uttalt sig, og denne uttalelse går stort sett i forslagetets favør. Jeg går ut fra at
420 denne sak blir behandlet i stortinget så snart som mulig, for også dette er en sak
som haster, og som er av overordentlig stor betydning når det gjelder å få
avlastet og avviklet all denne døde gjeld som i denne tid ligger på våre
eiendommer utover i bygdene. Det er en sak av meget stor rekkevidde når det
gjelder boteråder mot jordbrukets gjeldskrise.

425 Jeg vil ikke i denne forbindelse komme noget større inn på valutaspørsmålet.
Som forholdene ligger an, må dette sees i relasjon til det som skjer ute i verden,
vi kan ikke, som det nu har utviklet sig både handelspolitisk og ellers, løse dette
spørsmål isolert for oss selv. Vi må iallfall avvente resultatene av den
430 økonomiske verdenskonferanse. Men mens jeg nevner denne konferanse, vil jeg
gjærne ha sagt, at jeg er lite fornøyd med den sammensetning som den norske
delegasjon til denne konferanse har fått. De fundamentale næringer er hittil blitt
lite hørt og blitt ennu mindre tatt hensyn til når det gjelder valutapolitikken;
derfor holder også disse næringer på å bryte sammen - en ulykke for det hele
435 samfund.

Jeg har tidligere adskillige ganger fra denne talerstol sagt hårde ord om dette. Jeg
skal ikke gjenta dem nu, men jeg står ved det jeg har sagt. Og jeg vil ved denne
leilighet ha sagt, at skal de fundamentale næringers meninger og interesser
440 fremdeles settes utenfor når det gjelder å stake op linjene for vår fremtidige
valutapolitikk, og skal deres meninger og interesser også holdes utenfor i den
internasjonale konsert om retningslinjene for valutaspørsmålene for fremtiden;
ja, da vil jeg rope et varsku.

445 De fundamentale næringers folk er en sindig klasse, men også der er en grense
for hvor langt man kan jage dem ut i fortvilelse før det går over i desperasjon.
Delegasjonens sammensetning gir ingen betryggelse for at den sterkt nok vil
kreve at pengepolitikken skal ledes under hensyntagen til produksjonslivets
interesser. Jeg vil spørre regjeringen, om den er villig til å opnevne et medlem fra
450 de fundamentale næringer til styrkelse av, til utvidelse av denne delegasjon?

Jeg vil også mens jeg er inne på krisen si, at jeg synes der bør kunne gjøres noget
for å hindre at bankene - iallfall enkelte - får gå altfor brutalt frem i denne tid. Vi
har i den senere tid hatt eksempler som tyder på liten forståelse og interesse for
455 det som det her gjelder, og som jeg synes er egnet til å skade til begge sider. Jeg
tror også at bankenes interesser blir best varetatt i denne tid ved at der vises

noget mer hensynsfullhet enn det tildels i enkelte tilfelle har vært gjort.

460 En ting som jeg vil sette fingeren på, er den likegyldighet som er vist når det
gjelder å styrke inneværende års budgett. Den tidligere regjering foreslo 3 pct.
omsetningsskatt fra 1. februar til styrkelse av dette budgett. Men intet er blitt
gjort hverken av den nye regjering eller av stortinget for å styrke budgettet. Jeg
ser bort fra økningen av kaffe- og sukkertollen; for det blir ikke stort den
465 kommer dette års budgett tilgode. Venstreregjeringen har konstatert
underskuddet, men jeg har intet videre gjort av nogen større betydning.
Regjeringen har vært ganske flink til å øke kommende budgett, men når det
gjelder å finne inntekter til å hindre ny gjeldsøkning, synes jeg at likegyldigheten
har vært noget stor.

470

Som uttrykk for bondepartiets fremgangslinjer i arbeidet for å overvinne krisen
tillater jeg mig å fremlegge følgende uttalelse:

«Den herskende krise og arbeidsledighet kan kun varig overvinnes ved å styrke
475 og utbygge det produktive arbeidsliv og øke dets lønnsomhet først og fremst i de
fundamentale næringer - jordbruk, skogbruk og fiskeri. Derfor må avsetnings-
og prisforholdene for norsk produksjon bedres med alle tjenlige midler, så
arbeidsutbyttet i de fundamentale næringer kan komme i et rimelig forhold til
arbeidsutbyttet i de andre næringer. Vår pengepolitikk må tjene dette formål og
480 legges slik an at vårt arbeidsliv kan nyte godt av de bedrede konjunkturer som
måtte opnåes ved andre lands pengepolitikk.

Den ødeleggende gjelds- og rentebyrde på de fundamentale næringer avlastes
ved senkning av rentenivået og ved statens hjelp til gjennomførelse av
485 individuelle gjeldsoppgjør, avdragsfrihet og rentelettelser for bønder, småbrukere
og fiskere. - Den kommunale krise avvikes ved gjeldsordninger og ved løsning
og utskiftning av de bundne utgifter, samtidig med at kommunene tilføres nye
inntekter, så den ødeleggende kommunale overbelastning snarest mulig kan
hindres.

490

Ved en forsiktig finansledelse og ved strengt gjennomført sparsomhet bringes de
offentlige utgifter ned, samtidig som gjelden nedbetales og de nødvendige
inntekter tilveiebringes ved skatter og avgifter som virker minst ødeleggende på
det produktive arbeidsliv. Arbeidsbudgettene holdes oppe, og til lindring av
495 krisen yder staten støtte til jorddyrking, bureising, dyrkingsveier,

skogkulturarbeider og andre produktive formål så langt dette er forenlig med en
sund og forsiktig finansledning.

500 Under henvisning til foranstående fremsettes på bondepartiets vegne følgende
forslag:

«Stortinget gir sin tilslutning til de foran optrukne retningslinjer og beklager, at
regjeringen på viktige punkter har fraveket dem ved å motsette sig påkrevde
505 besparelser, ved å berøve kommunene den nødvendige støtte som var foreslått
av den forrige regjering og ved å føre en finanspolitikk som betyr øket statsgjeld,
fortæring av fondsmidler og deres avkastning, økede skatter og derfor også i
lengden øket arbeidsledighet.»

510

Kilde

J. Hundseid: "Veien ut av krisen". Utgitt av Bondepartiet. Oslo 1933. Jfr. Stortingstidende 1933, s. 1455-
1463.

Emner

Bondepartiet, Gjeld, Innlegg i Stortinget, Jordbruk, Korn, Odel, Skatt, Valuta, Venstre

515

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/veien-ut-av-krisen>

520

525

530